

AMERIKAS EKONOMISKA FRAMTID

America's Needs and Resources. A Twentieth Century Fund Survey which includes estimates for 1950 and 1960. J. Frederic Dewhurst and Associates, New York 1947. 812 s.

Kriget har återgivit amerikanerna förtroendet till sitt ekonomiska system och belåtenheten med sin levnadsstandard. Utan tvekan utgår amerikanen ifrån att han är »by far the best-fed, best-housed and best-clothed civilian in the world». Den långvariga höga sysselsättningen och de fantastiska industriella prestationerna under kriget ha i förening med den livligt propagerade politiska maktställningen bidragit att ge amerikanen känslan att utan jämförelse befinna sig »on the top of the world». De amerikanska journalisterna, vilka som bekant ha ett stort inflytande på den allmänna opinionen, ha också i fantasifyllda artiklar med utgångspunkt från krigets tekniska och industriella triumfer lovat nationen en framtid av »abundance», där det är risk för överproduktion icke som en följd av ekonomiska felanpassningar utan som en följd av absolut mättnad hos konsumenterna. Denna syn på läget och framtiden har också starkt påverkat politiker, företagare, fackföreningsmän och den stora allmänheten.

Det är ju med en viss rätt denna syn på de ekonomiska möjligheterna vunnit spridning i Amerika. Aldrig har väl något land varit närmare det tillstånd, där resurserna äro tillräckliga för att bereda medborgarna icke blott en nödortfödig utan därutöver en relativt bekvämlig standard utan ett mera betungande arbete. Det behövs emellertid icke mera än ett ytligt studium av amerikansk verklighet eller statistik (helst bådadera) för att upptäcka att den ekonomiska bilden är långt mera nyanserad. Standarden för olika grupper och på olika områden är än mycket hög, än extremt låg. Framstegen ha under de senaste åren icke på alla områden varit så remarkabla, man har tvärtom i vissa avseenden blivit efter i utvecklingen. Och hela ekonomien har tillfogats svårbotliga skador genom en exploatering av naturtillgångar, som nu endast med svårighet åter kunna byggas upp.

Det underliga är, att man i Amerika inom de flesta kretsar förefaller så föga bekymrad för medaljens frånsida, medan man desto mera synbart gläder sig åt dess förvisso imponerande framsida. Denna flykt från verkligheten, d. v. s. den mörkare delen därav, synes vara ett grundläggande drag i amerikansk psykologi. Den har måhända delvis sin bakgrund i puritanernas stränga moral, som icke tillåter att man med andra talar om sina bekymmer. Väsentligare för de breda massorna är måhända en ytlig »happy-end»-färgning av tillvaron. Men bilen ger dessutom den övervägande delen av amerikanska folket ett utmärkt medel att bokstavligen undgå beröring med och undfly det amerikanska samhällets skuggsida.

Den stora översikt över »Americas needs and resources», som nyligen utgivits av Twentieth Century Fund ger en god överblick över dessa problem. Den ger en tillbakablick ett par årtionden och en prognos fram till år 1960 för Amerikas produktionskapacitet och jämför dem med efterfrågan och behov av konsumtions- och kapitalvaror samt utvecklingen av den offentliga verksamheten. Visserligen framhäves främst

de stora produktionsmöjligheterna, en viss benägenhet synes finnas att i vissa sammanhang förbise svagheterna i produktionsutrustningen, levnadsstandardens överlägsenhet bedömes ur typisk amerikansk synvinkel. Men i stort sett ges en saklig och allsidig översikt över det ekonomiska läget och möjligheterna. Det statistiska materialet framlägges så fylligt och differentierat, att boken i själva verket kan tjäna som en uppslagsbok beträffande den moderna amerikanska ekonomiens struktur. Vid verkets utarbetande ha medverkat ett 30-tal »research directors» och »research associates» — ett typiskt exempel på amerikanskt »teamwork». Listan på experter som granskat olika delar av manuskriptet är flerdubbelt lång. När man ändå finner vissa avvikelser från andra nyligen gjorda beräkningar (exempelvis rörande det amerikanska järnbehovet, som enligt senaste beräkningar av amerikanska handelsdepartementet redan 1950 kommer att väsentligt överstiga produktionen under kriget) torde detta främst få tillskrivas den tidskrävande produktionsprocessen för ett arbete av detta slag.

Beräkningar rörande den framtida nationalinkomsten ha efter kriget varit på modet i Amerika. Tidigare ha med olika resultat framlagts ett dussin beräkningar för år 1950. De avvika rätt väsentligt från varandra på grund av växlande antaganden om antalet sysselsatta, arbetstid per vecka och ökningen av produktionen per arbetstimme. Den nya beräkningen har i dessa avseenden gått en medelväg. De viktigare antagandena och resultaten ha angivits i följande tabell:

	Tillgänglig arbetsstyrka	Sysselsatta arbetare	Arbetstimmar per vecka	Produktion per arbetstimme	National- inkomst
				1940 års priser	
				cent	miljarder dollar
1930		45,0	47,2	52,3	57,8
1940	54,4	46,9	43,0	74,0	77,6
(1944		63,2	46,7)
1950	60,0	57,0	40,8	87,5	106
1960	63,4	60,2	37,7	103,4	122

Utvecklingen erbjuder stort intresse ur många synpunkter.

Den tillgängliga arbetsstyrkan fortsätter att växa relativt snabbt under 1940- och 1950-talen. Amerika uppvisar sålunda icke någon motsvarighet till den stagnation, som från befolkningssidan drabbar de västeuropeiska länderna. Reserverna av arbetskraft inom jordbruket torde alltjämt vara betydande, särskilt i södern. Knappheten på arbetskraft för expanderande industrier torde därför komma att bereda den amerikanska ekonomien mindre bekymmer. Men reservernas lokala fördelning torde komma att stimulera till en omlokalisering av industrien främst i riktning söderut.

Den största osäkerhetsfaktorn vid dessa beräkningar är emellertid antagandena om produktiviteten. Under 1930-talet steg denna — beräkning som den reala nationalinkomsten per presterad arbetstimme — med

närmare 42 %. Denna stegring måste till en betydande del sammanhånga med en överflyttning av arbetskraft från lägre till högre betalda yrken, framför allt från jordbruk till övriga näringar, exempelvis av negrer från fattiga småbruk i södern till bättre betalda serviceyrken i andra delar av landet. Den direkt beräknade stegringen av produktiviteten i olika näringsgrenar anges nämligen endast till 35,5 % för industrien (lika med den svenska), 15,1 % för jordbruket (mindre än för det svenska) och 16,4 % för »white-collar»yrken. Produktivitetstegringen torde emellertid även i viss mån sammanhånga med den låga sysselsättningsnivån mot slutet av 1930-talet, då de mindre effektiva arbetarna avskedades och de obsoleta industrienheterna slogs igen. Dessa ha nu efter kriget vid »full» sysselsättning åter tagits i bruk, vilket i sin tur bör ha bidragit till att pressa ned produktiviteten.

Såsom undersökningen visar, kunna de kolossala prestationerna under kriget mer än fullt förklaras av en ökad sysselsättning och behöva sålunda ej förutsätta någon ökad effektivitet i industrien. Direkta produktivetsstudier för åren 1939—1945 tyda ej heller på någon allmän ökning av produktiviteten i fredsindustrien. Exempelen på en stark nedgång äro tvärtom talrika (ex. inom byggnadsverksamheten). Man har därför för 1940-talet endast räknat med en stegring av den reala nationalinkomsten per arbetstimme med 18 % eller 1,7 % per år (lika med medeltalet för perioden 1870—1940). Även denna siffra kan synas hög, då mer än halva årtiondet gått utan några större produktivetsvinster inom industrien. Den kan emellertid sannolikt motiveras av den under kriget påskyndade inströmningen — särskilt av den svarta arbetskraften — till bättre betalda yrken.

På längre sikt synes man däremot — även om hänsyn icke toges till nya tekniska framsteg — böra kunna räkna med mycket betydande produktivitetstegringar. Skillnaderna i effektivitet mellan olika delar av jordbruk och industri äro stora och redan en *utjämning* inom dessa näringsgrenar bör kunna medföra mycket betydande vinster i effektivitet. Dessa skillnader torde vara mera utpräglade än inom svenskt näringsliv. De massproducerande industrier (bilar, bilingar, hushållsapparater etc.), till vilka vi icke ha och med vår begränsade hemmamarknad knappast *kunna* ha en motsvarighet, uppnå på många områden en enorm produktivitet. Denna del av industrien har utvidgats starkt under kriget genom inkorporering av rustningsfabriker. Beträffande den fredsindustri, som ej uppnått denna jätteklass, gäller däremot i stort sett, att investeringarna efter år 1929 varit starkt begränsade på grund av 30-talskrisen och det följande kriget. Även om en viss förnyelse inifrån ägt rum företer därför denna medelstora och mindre industri en mycket blandad effektivitetsnivå. I viss utsträckning är den efter svenska begrepp ganska primitiv i fråga om sin utrustning och organisation och framför allt i fråga om sin sociala standard. — Något liknande gäller jordbruket. Betecknande är att före kriget ej mer än hälften av alla amerikanska jordbruk hade tillgång till elektrisk kraft eller en traktor. Hälften av alla gårdar framställde i själva verket omkring 9/10 av alla amerikanska jordbruksprodukter. Efter ett eller ett par årtionden, under vilka försommelserna från depressions- och krigsåren hunnit repareras genom nya investeringar i fredsindustri och andra näringsgrenar,

kommer det amerikanska näringslivet säkerligen i dessa avseenden att förete en helt annan anblick, med en betydande effektivitetsvinst som följd.

Med hänsyn därtill synes den stegring av produktiviteten med ytterligare 18 %, som antagits äga rum fram till år 1960 långt ifrån osannolik. Nationalinkomsten skulle vid en sådan utveckling fördubblas under perioden 1930—1960 och stegras med mer än hälften 1940—1960, trots en fortskridande förkortning av arbetstiden.

Befolkningens storlek stiger emellertid samtidigt, vilket även tar sig uttryck i ett växande antal konsumtionsenheter, som skola försörjas, Om den inkomst (i oförändrade priser), som tillfaller enskilda personer fördelas på antalet invånare, visar det sig att standarden ännu år 1939 låg under 1929 års nivå och först år 1940 klättrade högre. Men ännu år 1950 skulle under angivna antaganden om produktivitet och sysselsättning realinkomsten per individ endast komma att ligga 30 % över 1929 års nivå. Stegringen skulle — trots ett beräknat femårigt uppsving efter kriget — vara så måttlig över en period av 21 år. Vid en beräkning av konsumtionsmöjligheterna måste hänsyn även tagas till ökningen av skattetrycket. Skatterna väntas visserligen falla från den nuvarande höga nivån, men — även om »transfer payments» frånräknas — kommer enligt de framlagda beräkningarna skatternas andel av de personliga inkomsterna att stanna på en dubbelt så hög nivå som före kriget. Stegringen 1929—50 av den för enskild konsumtion disponibla inkomsten skulle därmed stanna vid omkring 25 %. Dessa beräkningar bekräfta det intryck, som dominerar för en besökare av Amerika i dag. Det är i huvudsak 1929 års Amerika man rör sig i, man bor och arbetar i 1929 års hus, reser på 1929 års järnvägar, sitter i 1929 års biograf. Standarden har icke på något mycket märkligt sätt förskjutits uppåt. Och den tekniska utvecklingen under krigsåren har ännu inte för konsumenten infriat några av sina märkliga löften, så när som på ett uppmärksammat undantag — kulpennan. Det mest förvånande är i själva verket, att man redan i 1929 års Amerika främst genom den snabba utvecklingen på 1920-talet hade lyckats uppnå en så hög kapacitet, effektivitet och standard. Glädjen därav var emellertid kortvarig och det amerikanen i dag efter 16 år av depression och krig främst kan glädja sig åt är att äntligen för civila behov kunna fullt utnyttja dessa resurser.

I ett avseende har emellertid en mycket väsentlig förändring i amerikanskt liv och standard inträffat: arbetstiden per vecka har förkortats från omkring 48 till 42 timmar, vilket i praktiken bl. a. innebär att lördagen i stor utsträckning är fri. (Tanken på sammanhängande semester för alla vinner däremot endast långsamt terräng.) Amerikanen kan sålunda i de flesta fall ägna två sammanhängande dagar i veckan åt att läsa sina tidningar och köra sin bil. Denna standardhöjning har absorberat närmare hälften av den eljest möjliga ökningen av varor och tjänster per capita. De antaganden som ligga till grund för beräkningarna leda till en ytterligare stegring av realinkomsten per individ med omkring 10 % under 1950-talet. En nära nog fördubbling av denna siffra skulle ha varit möjlig, om inte tendensen mot kortare arbetstid hade antagits fortsätta.

Visst är standarden i Amerika i stort sett hög, mycket högre än i de

flesta andra länder och högre än i nästan alla. Orsakerna äro välkända men klarläggas ytterligare i det recenserade arbetet: Stora lättutnyttjade naturtillgångar, en stor enhetlig marknad och en däremot svärande massproducerande industri av enastående dimensioner. Men den del av framställningen, som behandlar Amerikas »resources» och investeringsbehov, visar också, att amerikanen hittills icke betalat, vad det kostar att leva en urbaniserad tillvaro på denna höga standard.

Jorden har i stor utsträckning sugits ut genom ensidig odling och underlåtenhet att tillföra den gödningsämnen. Omkring en fjärdedel av den öppna åkerjorden är nu »ruined or severely impoverished». Jorderosionen har som en följd tagit fantastiska proportioner. Kostnaden för att återställa det förlorade och genom bevattning förbättra torra områden har beräknats till \$ 11 miljarder, men samtidigt anges att summan lätt skulle kunna fördubblas. Behovet att förnya de ofta skövade och vanvårdade skogarna antar också mycket stora proportioner.

Långt större än dessa problem är dock behovet att förnya de amerikanska samhällena. 1930- och 1940-talen ha gått dem ganska spårlöst förbi, de ha endast åldrats och till stor del förfallit. Bostäderna äro rymliga och 75 % ha badrum, men 30 milj. av de 80 milj. invånarna i Amerikas städer bo i vad som betecknas som slum eller förfallna (»blighted») områden. Den allmänna kommunala servicen i form av renhållning, kommunikationsmedel, skolor och sjukhus är ofta av låg kvalitet. En uppryckning och omplanering av samhällena i dessa avseenden kommer att dra stora kostnader både för den första investeringen och den följande driften. Den räkning utredningen presenterar för förnyelsen av bostadsbebyggelsen slutar på \$ 52 miljarder i förkrigspriser. I dag skulle kostnaden sannolikt bli åtminstone 2/3 högre. Om därtill lägges kostnaden för annan kommunal omplanering av transporter, undervisning och sjukvård, affärs- och industriområden, stiger siffran säkerligen över ett års total amerikansk nationalinkomst. Den amerikanska landsbygden erbjuder ett liknande problem med 2/3 av 7,4 miljoner bostäder »sub-standard» och 1/3 i behov av ombyggnad. Den låga bostadsstandarden är främst koncentrerad till södern, där enligt utredningens beskrivning det är två chanser på fem att bostaden är »dilapidated»; dess invånare ha i regel varken elektriskt ljus eller radio.

Lägges därtill behovet att förnya industriens och handelns ofta starkt föråldrade byggnader, att — såsom redan skett i Tennessee valley — utveckla och reglera olika flodområden (Missouri, Ohio, Mississippi, Colorado etc.) för att hindra översvämningar, utnyttja vattenkraft och möjliggöra vattentransport, framstår det utan vidare klart att Amerikas investeringsbehov äro enorma. Mot bakgrunden av dessa utvecklingsbehov ter sig tanken på en underinvestering till följd av ekonomisk *mognad* (maturity) som ganska verklighetsfrämmande. Det finns också investeringsbehov, som springa fram ur ett samhälles *övermognad*.

I vilken utsträckning en sådan investeringsverksamhet av angivna proportioner kommer till stånd blir emellertid beroende av politiska avgöranden. (Den mest framstående »maturity»-ekonomen Alvin Hansen har alltid framhållit, att investeringsbehoven äro stora, men har satt i fråga, huruvida de kunna väntas komma till utlösning genom vanliga marknadsmekanismer.) Den amerikanska folkrepresentationen

har de senaste åren ställt sig helt likgiltig till de förslag, som syfta till en »redevelopment» av de förslummade stadsområdena. Och den senaste nedskärningen av budgeten har gått särskilt hårt fram över anslag för »soil-conservation», »re-forestation» och »flood-control». De progressiva politiska krafterna ha koncentrerat sig på sådana mera kort-siktiga frågor som löner, priser och utrikespolitik, medan melodien från 1930-talet, som även inneslöt början till ett program för »redevelopment», kommit bort. Så mycket är emellertid klart, att här finns ett stort fält för kommunal, statlig och federal investering eller stimulans åt enskild investering, som skulle kunna aktualiseras i en ny kris.

Även om investeringsbehoven äro mycket stora, är det å andra sidan tydligt, att Amerika med sin enorma produktionsapparat relativt lätt skulle kunna bemästra dem, lika väl som det med en för alla överraskande snabbhet vräkte fram den för krigets utgång avgörande krigsmaterielen. Genom den höga effektivitet, som nu i stort sett uppnåtts, kan den nödvändiga kapitalförnyelsen och nyinvesteringen äga rum med uppoffring av en långt mindre del av nationalinkomsten, än som skulle ha varit fallet för 30 eller än mer 50 år sedan. Som Twentieth Century Funds utredning också visar, skulle ett fullständigt avlägsnande av all »sub-standard» i fråga om föda, kläder, bostad och heminredning endast kräva ett årligt belopp, som motsvarar 11 % av nationalinkomsten år 1950. Fattigdomen är icke avskaffad i det amerikanska samhället, men den har i förhållande till samhällets resurser blivit ett mindre problem.

Det amerikanska samhällets nyare ekonomiska utveckling liknar i ett avseende i viss mån det ryskas. Man har med umbäranden för stora befolkningsgrupper, med försummande av en harmonisk samhällsutveckling och med koncentration på direkt investering i produktionsapparatens tagit en stor produktionsomväg för att bygga upp en enorm produktionskapacitet. Man står nu de närmaste årtiondena inför möjligheten av en »skördetid» för den stora massan av konsumenter och deras samhällen. — Jämförelser göras ju ofta mellan amerikansk och svensk effektivitet respektive standard. Det kanske därför kan vara lämpligt erinra om, att vårt land under senare tid även i här berörda avseenden gått en »middle way», som visserligen för långsammare fram mot en mycket hög standard men som enligt svenska målsättningar i stort sett möjliggör en lyckligare samhällsutveckling. Vid jämförelser med amerikansk standard äro vi emellertid nog ofta benägna att särskilt uppmärksamma våra mindre konsumtionsmöjligheter i fråga om bilar och andra liknande varor, som ingå i den enskilde konsumentens inköp, och att förbise fördelarna av en mera gynnsam samhällsmiljö. Icke minst ur denna synpunkt är det lärorikt att studera amerikansk ekonomi och dess problem.

Mycket annat skulle vara att referera och diskutera i det här recenserade amerikanska verket. Bland kapitelrubriker, som inleda en utförlig framställning, vilken här ej kunnat behandlas, må nämnas »Medical care», »Recreation», »Education», »Government expenditures», »Foreign trade and investments» samt »Agricultural capacity».

Ingvar Svennilson.